

JANA KIJONKOVÁ

DE GEVOLGEN VAN DE VALENTIE VAN PSYCH-VERBS VOOR DE WOORDVOLGORDE IN HET MIDDENSTUK

Abstract. Deze bijdrage is een samenvatting van mijn onderzoek naar de invloed van valentie van Nederlandse psych-verbs woorden op de woordvolgorde in het middenstuk van de Nederlandse zin. Sommige linguïsten hebben opgemerkt dat bepaalde werkwoorden het mogelijk maken het subject te plaatsen achter het direct of indirect object in het middenstuk van de zin, waardoor ze afwijken van de neiging om het subject voor het object te plaatsen. De meeste werkwoorden die op deze manier worden beschreven, worden psych-verbs of psychologische werkwoorden genoemd. Deze werkwoorden verwijzen naar een situatie waarin een levend wezen onderhevig is aan verandering van zijn psychologische toestand. Valentie wordt gedefinieerd als het vermogen van een werkwoord om een aantal elementen te binden teneinde een grammaticaal correcte zin te vormen. Valentie moet echter niet alleen bekeken worden vanuit syntactisch, maar ook vanuit semantisch oogpunt. Met andere woorden, ik ben niet alleen geïnteresseerd in het aantal elementen dat een werkwoord vereist maar ook in de semantische kenmerken van deze elementen, zoals bezieldeheid, geaffecteerdheid, enz. In mijn onderzoek heb ik twintig psych-verbs geanalyseerd om uit te vinden welke aspecten van valentie de woordvolgorde van subject en object in het middenstuk kunnen beïnvloeden. De belangrijkste resultaten van de analyse worden in deze bijdrage weergegeven.

Trefwoorden: Nederlands; valentie; psych-verbs; woordvolgorde; middenstuk.

1. INLEIDING

In deze bijdrage presenteer ik de belangrijkste resultaten van mijn onderzoek dat zich bezighoudt met de volgorde in het middenstuk. Hiervoor heb ik een aantal zinnen met bepaalde werkwoorden (hierna: V's) onder de loep genomen die in de vakliteratuur vaak onder de term psychologische V's of psych-verbs voorkomen. De valentie van deze V's kan een alternatieve volgorde in het middenstuk veroorzaken, dat wil zeggen dat het subject (hierna: SUB)

Mgr. JANA KIJONKOVÁ is assistente-in-opleiding bij de vakgroep Neerlandistiek van de Karels-universiteit in Praag; correspondentie-adres: Ústav germánských studií FF, Neerlandistika, Univerzita Karlova, nám. J. Palacha 2, 116 38 Praha 1, Tsjechië; e-mail: kijonkova.jana@gmail.com

achter het direct of indirect object (hierna: DOB en IOB) staat. Deze V's en de alternatieve volgorde komen aan bod in §2.

Valentie is een vermogen van V om een bepaald aantal participanten op te roepen, zodat een grammaticaal juiste zin ontstaat (Tesnière 1959; Allerton 1982; Svozilová et al. 1997). Hieronder een voorbeeld van Vandeweghe (2013).

- (1) *mijn kat vangt
- (2) mijn kat vangt muizen

In tegenstelling tot (1) is (2) grammaticaal correct omdat deze zin naast SUB *mijn kat* een DOB *muizen* bevat dat vereist wordt door de valentie van V *vangen*.¹

Valentie dient gezien te worden niet alleen vanuit het syntactisch, maar ook semantisch oogpunt. Het is niet alleen belangrijk met hoeveel elementen of participanten een werkwoord zich kan binden, maar moet ook de semantische aard van de participanten in acht genomen worden (d.w.z. de bezielheid van de participanten, de mate waarin ze concreet of abstract zijn enz.). Ik kom hierop nog terug in § 4.

2. VOLGORDE IN HET MIDDENSTUK VAN ZINNEN MET PSYCH-VERBS

In het Nederlands is de algemene tendens om nominale constituenten in het middenstuk (d.w.z. tussen de eerste en de tweede pool) SUB vóór object te plaatsen. Zie (3) van Haeseryn et al. (1997).

- (3) morgen |wil|^{1e pool} Jan_{SUB} een boek_{DOB} |kopen|^{2e pool}

Toch zijn er werkwoorden die van deze tendens afwijken en de volgorde object-SUB in het middenstuk toelaten.² Vergelijk de DOB-SUB-volgorde en de IOB-SUB-volgorde in de onderstaande zinnen van Haeseryn et al. (1997) en Broekhuis (1997) met de volgorde SUB-DOB in (3).

- (4) toen |overviel|^{1e pool} een aantal soldaten_{DOB} een hevig heimwee_{SUB} ||^{2e pool}
- (5) |dat|^{1e pool} het meisje_{IOB} de ergste rampen_{SUB} |overkomen|^{2e pool}

¹ Voor een meer uitgebreide bespreking van valentie, zie Kijonková (2012).

² De taalkundigen die hierop wijzen, zijn o.a. Broekhuis (1997), Haeseryn et al. (1997), Lamers & De Hoop (2011) of Pekelder (2013).

De V's *overvallen* en *overkomen* in (4) en (5) zijn psychologische V's of psych-verbs. Onder psych-verbs versta ik V's die naar een situatie verwijzen waarin een bezielde wezen een verandering van psychologische gesteldheid kan ondergaan (bijv. *haten*, *amuseren* enz.). Met psychologische gesteldheid worden meestal emoties of gevoelens bedoeld.

Onder psych-verbs vallen in mijn definitie naast V's die alleen een psychologische betekenis hebben (zoals *haten*) ook V's die naast de psychologische nog een andere betekenis hebben (bijv. *overvallen*).

Psych-verbs zijn divalent, dat wil zeggen dat ze twee argumenten bij zich hebben — SUB en object — die als *stimulus* en *experiencer* gekarakteriseerd worden. De experiencer is een bezielde entiteit die het gevolg van de handeling ondergaat en op de stimulus reageert (Fillmore 1971, 42; Ruwet 1994, 45). De stimulus wordt gedefinieerd als de oorzaak van de psychologische toestand (Levin 1993, 191). De stimulus hoeft echter niet altijd bezielde te zijn. Zie (6) en (7).

- (6) Jan haat peren
 (7) Jan haat zijn zus

In zin (6) en (7) drukt *Jan* de experiencer uit. De stimulus *peren* in (6) is onbezielde en *zijn zus* in (7) bezielde. Ik kom op het aspect van bezieldeheid nog terug.³

3. CORPUS ZINNEN MET PSYCH-VERBS

Ik heb een corpus samengesteld met 400 zinnen die in totaal 20 psych-verbs bevatten. De zinnen heb ik uit het *Twente News Corpus*, het *CONDIV* of Google gehaald.⁴ Per V gaat het om 20 actieve zinnen die in het middenstuk het nominale SUB en het nominale DOB/IOB hebben.⁵

³ Voor de beschrijving van verschillende syntactische functies van de experiencer en de stimulus, zie Kijonková (2015).

⁴ Het *Twente News Corpus* is een samenstelling van teksten van Nederlandse kranten, tv-ondertitels, autocues en transcripties van het tv-nieuws van 1991 tot vandaag (ong. 300 miljoen woorden). Het *CONDIV* of het *Corpus geschreven Nederlands* is een verzameling van ongeveer 47 miljoen woorden. Het gaat om formele en informele teksten van Belgische en Nederlandse kranten, discussiegroepen en chatkanalen.

⁵ Voor meer informatie over de wijze waarop de V's in het corpus werden opgenomen, zie ook Kijonková (2015).

Het corpus heeft laten zien dat sommige V's (nl. *overkomen*, *overvallen*, *interesseren*, *bevallen*, *vervelen*, *storen* en *boeien*) de omgekeerde volgorde in het middenstuk toelaten (zie tabel 1).

Tabel 1: Aantal zinnen met de volgorde SUB-OBJ en OBJ-SUB per V

Werkwoord	Volgorde in middenstuk		Totaal zinnen
	SUB-OBJ	OBJ-SUB	
overkomen	1	19	20
overvallen	15	5	20
interesseren	17	3	20
bevallen	18	2	20
vervelen, storen, boeien	19	1	20
overweldigen, overrompelen, overdonderen	20	–	20
bewonderen, betreuren, missen, haten	20	–	20
bevredigen, beledigen, verwarren	20	–	20
verbazen, verrassen, verwonderen	20	–	20

Ik heb alle V's uit het corpus geanalyseerd om erachter te komen welke aspecten van valentie invloed kunnen hebben op de volgorde van de Noun Phrases (hierna: NP's) in het middenstuk van de zin.

4. ANALYSE VAN DE CORPUSZINNEN

Om de volgorde in het middenstuk te analyseren heb ik een aantal zinnen die de V's uit het corpus bevatten, in de vorm van een schriftelijke enquête aan 16 informanten gegeven. Bij elke zin werd de keuze gegeven uit vier mogelijkheden: acceptabel — een beetje twijfelachtig — zeer twijfelachtig — onacceptabel. Een acceptabele zin is een zin die door min. 75% van de informanten als acceptabel/een beetje twijfelachtig wordt beschouwd. Een onacceptabele zin (voorzien van een *) is een zin die door min. 75% van de informanten als onacceptabel/zeer twijfelachtig wordt beschouwd. Alle andere zinnen (voorzien van een ?), dat wil zeggen zinnen die door minder dan 75% van de informanten als acceptabel/een beetje twijfelachtig of onacceptabel/zeer twijfelachtig worden beschouwd, zijn twijfelachtig.

Onze informanten zijn afkomstig uit Vlaanderen en Nederland en hun leeftijd varieert van 27 tot 62. Om zo intuïtief mogelijke resultaten te krijgen heb ik geen informanten gekozen die een taalkundige opleiding genoten (Spencer 1973).⁶

4.1 Factoren die een rol kunnen spelen bij de omgekeerde volgorde

De zinnen in het corpus werden geanalyseerd aan de hand van de volgende factoren die in de vakliteratuur worden beschreven als factoren die de volgorde kunnen beïnvloeden. Dat zijn vooral bezieldeheid, geaffecteerdheid, de mate waarin het SUB concreet of abstract is, bepaaldheid en complexiteit. Ik ga ze in de volgende paragrafen bespreken.

4.1.1 Bezieldeheid

Bezieldeheid is een extra-linguïstisch kenmerk dat aanduidt of een entiteit een ziel heeft (Van Bergen 2011, 1). Op de schaal van bezieldeheid van Comrie (1981, 38) staan NP's die mensen aanduiden, het hoogst, terwijl NP's die ideeën of voorwerpen aanduiden, het laagst staan. Zie (8).

(8) human > animal > inanimate

Uit het onderzoek blijkt dat de volgorde uitsluitend SUB-object moet blijven als zowel SUB als object bezielde zijn.⁷ Vergelijk (9) en (10) met de onacceptabele (9a) en (10a).

- (9) ook zonder de Smiths kan Morrissey_{SUB[+bezielde]} zijn luisteraars_{DOB[+bezielde]} verwonderen
- (10) met het naar buiten brengen van de financiële perikelen overvalt Spijkers_{SUB[+bezielde]} zelfs tal van ingewijden_{DOB[+bezielde]} binnen de basketbalwereld
- (9a) *ook zonder de Smiths kan zijn luisteraars_{DOB[+bezielde]} Morrissey_{SUB[+bezielde]} verwonderen
- (10a) *met het naar buiten brengen van de financiële perikelen overvalt zelfs tal van ingewijden_{DOB[+bezielde]} binnen de basketbalwereld Spijkers_{SUB[+bezielde]}

⁶ Voor de analyse van de eerste twee V's in tabel 1 (nl. *overkomen* en *overvallen*) waarvoor het corpus het hoogste aantal gepermuteerde volgorde vertoont, zie ook Kijonková (2015).

⁷ Dit kan in het hedendaags Nederlands verklaard worden doordat het SUB en het DOB dezelfde vorm hebben, in tegenstelling tot talen, zoals het Tsjechisch, waarin de volgorde DOB-SUB wel mogelijk is omdat het DOB dat in de accusatief staat, een andere vorm heeft dan het SUB dat in de nominatief staat.

Als SUB onbezield is, zijn er twee mogelijkheden: of laat de V alleen de SUB-DOB-volgorde toe, of is ook de andere volgorde mogelijk (d.w.z. object-SUB). Vergelijk (11) en (11a) met (12) en (12a).

- (11) nu ik hoop dat dit verhaal_{SUB[-bezield]} weinig mensen_{DOB[+bezield]} verwondert
 (11a) *nu ik hoop dat weinig mensen_{DOB[+bezield]} dit verhaal_{SUB[-bezield]} verwondert
 (12) toch interesseerde Sarah's verhaal_{SUB[-bezield]} Anna_{DOB[+bezield]} niet zoveel
 (12a) toch interesseerde Anna_{DOB[+bezield]} Sarah's verhaal_{SUB[-bezield]} niet zoveel

Dit verschil kan toegeschreven worden aan een ander aspect dat bij de volgorde van de NP's in de zinnen met *interesseren* van belang is, namelijk complexiteit van het SUB. Vergeleken met het SUB in (11) en (11a) is het SUB *Sarah's verhaal* in (12) en (12a) complexer dan het DOB *Anna* en daarom kan het achter het DOB staan.

4.1.2 Geaffecteerdheid

Onder geaffecteerdheid versta ik de invloed die de stimulus op de experiencer heeft. De experiencer kan door een interne stimulus (hierna: stim-I) of externe stimulus (hierna: stim-E) geaffecteerd worden. In zin (13) duidt het SUB een stimulus aan die van buiten op de referent invloed heeft (*het verhaal* is een externe stimulus), terwijl in (14) de stimulus van binnen de referent komt (*een gevoel van déjà vu* is een interne stimulus). Het SUB in deze zin kan dan in tegenstelling tot (13) achter het DOB staan.

- (13) nu ik hoop dat dit verhaal_{SUB[stim-E]} weinig mensen_{DOB} verwondert
 (14) op de beurs overvalt de bezoeker_{DOB} vaker een gevoel van déjà vu_{SUB[stim-I]}

Maar wil dat zeggen dat een interne stimulus-SUB in alle gevallen veroorzaakt dat SUB achter het object geplaatst wordt? Zo eenvoudig is het niet. Het is wel het geval bij *overvallen* — dat werd in (14) aangetoond, maar niet bij andere V's, bijvoorbeeld *verrassen*. Deze V laat alleen de SUB-DOB-volgorde toe, zoals in (15). De omgekeerde volgorde is niet acceptabel. Vergelijk (14) met (15a).

- (15) soms verrast een gevoel van angst_{SUB[stim-I]} Barbara_{DOB}
 (15a) *soms verrast Barbara_{DOB} een gevoel van angst_{SUB[stim-I]}

Dat betekent dat geaffecteerdheid niet bij alle V's de volgorde in het middenstuk kan beïnvloeden.

4.1.3 *Concreet vs. abstract SUB*

Uit het onderzoek van Levin & Grafmiller (2013) blijkt dat sommige psych-verbs een meer abstracte stimulus oproepen dan andere psych-verbs. Hoewel Levin & Grafmiller zich in hun studie niet met de woordvolgorde bezighouden, lijkt de semantische indeling van concrete en abstracte SUB's in ons onderzoek toch een belangrijke rol bij de volgorde in het middenstuk te spelen.

De grenzen tussen de categorieën van concreet en abstract zijn niet altijd scherp te trekken, waar ook Haeseryn et al. (1997) op wijzen. Als concreet beschouw ik iets dat min of meer zintuiglijk waarneembaar is (d.w.z. met de reuk, tastzin, smaak, het gehoor en het gezicht). Op de schaal van concreet tot abstract worden dus bijvoorbeeld deze NP's uit ons corpus als volgt beschouwd:

foto, de Waalse minister	[+concreet]
huurovereenkomst, het Groninger Museum	[±concreet]
ongeluk, IBM	[±abstract]
gevoel, crisis	[+abstract]

De motivatie voor de keuze tussen [±concreet] en [±abstract] is het (vrij subtiele) verschil tussen het meer concrete *gebouw* dat achter de NP *het Groninger Museum* verhuld is, en de meer abstracte en minder tastbare termen als *ongeluk*, en organisaties of gezelschappen als *IBM*.

Het onderzoek heeft laten zien dat de volgorde object-SUB alleen acceptabel is bij SUB's die abstract of min of meer abstract zijn. We zien dat concrete SUB's in (16) en (17), dat wil zeggen *foto* en *boek*, niet of moeilijk achteropgeplaatst kunnen zijn — zie (16a) en (17a), terwijl de abstracte SUB's *gevoel* en *Sarah's verhaal* in (18) en (19) wel achter het object kunnen staan — zie (18a) en (19a).

- (16) daar (...) overvalt een foto (meer dan een film)_{SUB[+concreet]} een zelfgenoegzame toeschouwer_{DOB}
- (16a) *daar (...) overvalt een zelfgenoegzame toeschouwer_{DOB} een foto_{SUB[+concreet]} (meer dan een film)
- (17) op de boekenbeurs interesseerde een boek over Chinese kaligrafie_{SUB[+concreet]} Anna_{DOB} het meest
- (17a) ?op de boekenbeurs interesseerde Anna_{DOB} een boek over Chinese kaligrafie_{SUB[+concreet]} het meest
- (18) ?op de beurs overvalt vaker een gevoel van déjà vu_{SUB[+abstract]} de bezoeker_{DOB}
- (18a) op de beurs overvalt de bezoeker_{DOB} vaker een gevoel van déjà vu_{SUB[+abstract]}
- (19) toch interesseerde Sarah's verhaal_{SUB[+abstract]} Anna_{DOB} niet zoveel
- (19a) toch interesseerde Anna_{DOB} Sarah's verhaal_{SUB[+abstract]} niet zoveel

Net zoals bij geaffecteerdheid geldt hier echter ook dat niet alle abstracte SUB's achter het object in het middenstuk geplaatst kunnen worden. Zie de volgende gevallen waarin de SUB's (*crisis*, *zijn passie* en *de eerste jaren*) abstract zijn en toch moeilijk achter het object kunnen staan.

- (20) [?]opvallend vaak overvalt een gemeente_{DOB} een crisis_{SUB[+abstract]} als de burgemeester er net even niet is
 (21) [?]ook interesseert Steven_{DOB} zijn passie voor oude boeken_{SUB[+abstract]} niet meer (...)
 (22) [?]ondanks alles bevielen Rusch_{IOB} de eerste jaren_{SUB[+abstract]} goed

4.1.4 Bepaaldheid en complexiteit

Het onderzoek heeft niet aangetoond dat bepaaldheid en complexiteit doorslaggevende factoren zijn bij alle V's.⁸ Zie (23)–(25).

- (23) *soms verrast Barbara_{DOB} een gevoel van angst_{SUB[-bepaald][+complex]}
 (24) kort daarna overkwam plaatsgenoot Peter Korsten_{IOB} hetzelfde trieste lot_{SUB[+bep]}
 (25) kort daarna overkwam de man_{IOB} een wonder_{SUB[-bepaald]}

In (23) staat het complex en onbepaald SUB volgens het complexiteitsprincipe achteraan in het middenstuk en volgens het links-rechts-principe op de informatief belangrijke plaats, dat wil zeggen achter het object. Toch is de zin met deze volgorde onacceptabel.

In (24) en (25) zien we daarentegen dat zowel een bepaald als onbepaald SUB (*hetzelfde trieste lot* en *een wonder*) achter het object kunnen staan. Bovendien is SUB in (24) en (25) niet complexer dan IOB, en toch wordt het achteropgeplaatst. Dat wil zeggen dat het SUB niet onbepaald en complex moet zijn om achter het object in het middenstuk te kunnen staan.

Aan de andere kant vertonen V's die in de regel onbepaalde SUB's oproepen (*overvallen* en *overkomen* — zie tabel 2), vaker gevallen van de omgekeerde volgorde (d.w.z. object-SUB) in het middenstuk (zie tabel 1 in § 3).

⁸ Complexiteit wordt in het corpus als volgt gemeten. In (i) bijvoorbeeld is *Peppi* een minder complexe NP dan *het grote verdriet dat Manon overleed*, die naast de kern (*verdriet*) nog een determinator (*het*), een voorbepaling (*grote*) en een complement (de bijzin *dat Manon overleed*) bevat. De NP's in (ii) daarentegen (*plaatsgenoot Peter Korsten* en *hetzelfde trieste lot*) hebben qua complexiteit dezelfde waarde.

- (i) toen overkwam Peppi het grote verdriet dat Manon overleed
 (ii) kort daarna overkwam plaatsgenoot Peter Korsten hetzelfde trieste lot

Tabel 2: Bepaaldheid van SUB

Werkwoord	Bepaaldheid-SUB	
	[+bepaald]	[-bepaald]
overkomen	20%	80%
overvallen	45%	55%
overdonderen, missen	100%	0%
overweldigen, overrompelen, bevredigen	95%	5%
bevallen, verbazen, verrassen	95%	5%
beledigen, vervelen	90%	10%
betreuren, verwarren, verwonderen	85%	15%
haten, storen	85%	15%
boeien	80%	20%
interesseren	75%	25%
bewonderen	70%	30%

4.2 Volgordevarianten in het middenstuk

Aan de hand van de geanalyseerde zinnen kan worden vastgesteld dat er vier mogelijkheden zijn met betrekking tot de volgorde van SUB en object in het middenstuk. Die worden in de volgende vier paragrafen meer gedetailleerd besproken. Tabel 3 geeft een overzicht van deze varianten en van de onderzochte V's die bij elke variant horen.

Tabel 3: Overzicht van de volgordevarianten bij de onderzochte V's⁹

Werkwoord	Volgorde in het middenstuk			
	SUB-DOB	SUB-DOB/IOB DOB/IOB-SUB	DOB-SUB (SUB-DOB) ¹⁰	IOB-SUB
verwarren	+	-	-	-
verrassen	+	-	-	-
verbazen	+	-	-	-

⁹ + duidt aan dat de volgorde mogelijk is, terwijl — aanduidt dat de volgorde niet acceptabel is.

¹⁰ De haakjes duiden aan dat de SUB-DOB-volgordevariant bij deze V niet preferentieel is.

beledigen	+	-	-	-
bevredigen	+	-	-	-
bewonderen	+	-	-	-
betreuren	+	-	-	-
missen	+	-	-	-
haten	+	-	-	-
overweldigen	+	-	-	-
overrompelen	+	-	-	-
overdonderen	+	-	-	-
storen	+	-	-	-
boeien	+	-	-	-
verwonderen	+	-	-	-
vervelen	+	-	-	-
bevallen	+	+	-	-
interesseren	+	+	-	-
overvallen	+	+	+	-
overkomen	-	-	-	+

4.2.1 Subject-object-volgorde als de enige of voorkeursvariant

De meeste onderzochte V's in het corpus laten alleen de SUB-object-volgorde toe, terwijl de omgekeerde (DOB-SUB-) variant twijfelachtig of onacceptabel is. Dit betreft de meeste V's in het corpus (d.w.z. alle V's behalve *overkomen*, *overvallen*, *bevallen* en *interesseren*).¹¹ Deze V's gedragen zich als gewone (niet-psychologische) V's. In tabel 4 zijn alle V's uit het corpus opgesomd met de distributie van bepaalde kenmerken van het SUB die uit het corpus bleken.

¹¹ Zie tabel 1 in § 3.

Tabel 4: Distributie van de kenmerken van SUB bij de onderzochte V's

Werkwoord	SUB						
	[+beziel]	[-beziel]	[+bep]	[-bep]	[+concreet] [±concreet]	[+abstract] [±abstract]	SUB [stim-l]
verwarren	25%	75%	85%	15%	45%	55%	0%
verrassen	95%	5%	95%	5%	60%	40%	0%
verbazen	100%	0%	95%	5%	80%	20%	0%
beledigen	95%	5%	90%	10%	85%	15%	0%
bevredigen	25%	75%	95%	5%	45%	55%	0%
bewonderen	100%	0%	70%	30%	95%	5%	0%
betreuren	100%	0%	85%	15%	55%	45%	0%
missen	100%	0%	100%	0%	100%	0%	0%
haten	100%	0%	85%	15%	100%	0%	0%
overweldigen	50%	50%	95%	5%	65%	35%	0%
overrompelen	90%	10%	95%	5%	80%	20%	0%
overdonderen	95%	5%	100%	0%	65%	35%	0%
storen	45%	55%	85%	15%	90%	10%	0%
boeien	35%	65%	80%	20%	45%	55%	0%
verwonderen	65%	35%	85%	15%	60%	40%	0%
vervelen	50%	50%	90%	10%	70%	30%	0%
bevallen	0%	100%	95%	5%	15%	85%	0%
interesseren	5%	95%	75%	25%	5%	95%	0%
overvallen	30%	70%	45%	55%	35%	65%	25%
overkomen	0%	100%	20%	80%	0%	100%	5%?

Aan de hand van de waarden in tabel 4 is een kenmerkend verschil te zien tussen deze V's en de vier overige V's (*bevallen*, *interesseren*, *overvallen* en *overkomen*) waarbij naast de SUB-DOB- of SUB-IOB-volgorde ook de omgekeerde volgorde voorkomt of zelfs als de enige mogelijke variant beschouwd wordt.¹² *Bevallen*, *interesseren*, *overvallen* en *overkomen* bevatten een hoog aantal onbezielde (van 70% tot 100%) en abstracte (van 65% tot 100%) SUB's in tegenstelling tot de andere V's in het corpus.

¹² De V's in tabel 4 die van de SUB-object-patroon afwijken, zijn grijs gemarkeerd.

Onder de V's met de SUB-DOB-volgorde als de enige of voorkeursvariant vinden we een aantal V's die ook met een hoog aantal onbezielde SUB's samengaan (bijv. *verwarren*, *bevredigen* of *boeien*). Deze SUB's zijn echter minder vaak abstract. Het verschil tussen de waarden van abstracte en ±abstracte SUB's bij de SUB-DOB-V's en de V's met andere volgordemogelijkheden (d.w.z. *bevallen*, *interesseren*, *overvallen* en *overkomen*) is significant, behalve het verschil tussen de SUB-DOB-V's en *overvallen*.¹³ Bij *overvallen* speelt blijkbaar een ander aspect een belangrijke rol, namelijk geaffecteerdheid.¹⁴

Tot slot dient opgemerkt te worden dat er drie V's zijn waarvoor het corpus telkens één geval van de gepermuteerde volgorde vertoonde (*vervelen*, *storen* en *boeien*), zoals tabel 1 in §3 laat zien. Alle zinnen met de gepermuteerde volgorde die deze V's bevatten, werden door de informanten echter afgewezen als twijfelachtig of onacceptabel. We kunnen daarom concluderen dat deze V's zich aansluiten bij de eerste mogelijkheid, dat wil zeggen SUB-DOB-volgorde als de enige of voorkeursvariant. Aangezien de zinnen met de DOB-SUB-volgorde maar één keer in het corpus voorkomen, kunnen ze als idiosyncratische gevallen beschouwd worden.

4.2.2 *Beide volgordes als een aanvaardbare variant*

Drie van de vier V's die de SUB-object-volgorderegels overtreden, laten beide volgordevarianten toe. Dit betreft *bevallen* en *interesseren* en *overvallen*. Het SUB van deze V's moet aan twee voorwaarden voldoen om achteropgeplaatst te kunnen worden: het moet onbezield en abstract zijn. Zie (26)–(28a).

- (26) toch interesseerde Sarah's verhaal_{SUB[-bezield][+abstract]} Anna_{DOB} niet zoveel
 (26a) toch interesseerde Anna_{DOB} Sarah's verhaal_{SUB[-bezield][+abstract]} niet zoveel
 (27) hoe beviel het sleutelen in Afrika_{SUB[-bezield][+abstract]} Hans en Richard_{IOB} (...)?
 (27a) hoe beviel Hans en Richard_{IOB} het sleutelen in Afrika_{SUB[-bezield][+abstract]} (...)?
 (28) toen overviel een reusachtige angst_{SUB[-bezield][+abstract]} de senatoren_{DOB}, dat de
 buurtvolkeren die staking zouden gebruiken om Rome (...) aan te vallen

¹³ Het kleinste significante verschil van 45% vs. 55% (bij *bevredigen*) tegenover 15% vs. 85% (bij *bevallen*) geeft een p-waarde van 0.038 ($p < 0.05$). Dit geldt niet voor *overvallen* dat een iets lager aantal abstracte SUB's bevat (nl. 65%) dan de andere drie afwijkende V's (d.w.z. *bevallen*, *interesseren* en *overkomen*). Het verschil tussen de waarden van *bevredigen* (45% vs. 55%) en *overvallen* (35% vs. 65%) is niet significant ($p = 0.519$). Bij *overvallen* vinden we echter een andere significante waarde m.b.t. het aspect van geaffecteerdheid die de andere V's in het corpus niet vertonen.

¹⁴ We komen hier in §4.2.3 nog op terug.

- (28a) toen overviel de senatoren_{DOB} een reusachtige angst_{SUB[-bezielde][+abstract]} (...) dat de buurvölkeren die staking zouden gebruiken om Rome (...) aan te vallen

Het verschil tussen het aantal onbezielde en abstracte SUB's van *bevallen* en *interesseren* aan de ene kant en de V's die alleen de SUB-DOB-volgordevariant toelaten aan de andere kant, is significant ($p < 0.05$).¹⁵ Desondanks staan niet alle onbezielde en abstracte SUB's achter het object in het middenstuk. Vergelijk (26a) en (27a) die acceptabel zijn, met (29) en (30) die twijfelachtig zijn.

- (29) ?ook interesseert Steven_{DOB} zijn passie voor oude boeken_{SUB[-bezielde][+abstract]} niet meer (...)
 (30) ?ondanks alles bevielen Rusch_{IOB} de eerste jaren_{SUB[-bezielde][+abstract]} goed

De conclusie is dat de achteropplaatsing van het SUB geen vaste regel is, maar slechts een tendens die zich voordoet bij V's waarvan de valentie meestal bezielde en abstracte SUB's oproept (zoals *bevallen* of *interesseren*).

4.2.3 Object-subject-volgorde als de voorkeursvariant

Naast gevallen van beide evengoed acceptabele volgordevarianten treffen we bij *overvallen* bovendien soms een voorkeur voor de gepermuteerde volgorde aan, zoals in (31) en (31a).

- (31) ?op de beurs overvalt vaker een gevoel van déjà vu_{SUB} de bezoeker_{DOB}
 (31a) op de beurs overvalt de bezoeker_{DOB} vaker een gevoel van déjà vu_{SUB}

Waarom komt deze voorkeur voor bij *overvallen* wel voor maar niet bij *bevallen* of *interesseren*? Net zoals bij *bevallen* en *interesseren* vinden we bij *overvallen* in het corpus doorgaans onbezielde (70% van de gevallen) en abstracte (65% van de gevallen) SUB's. *Overvallen* bevat daarnaast een hoog aantal onbepaalde SUB's (nl. 55% onbepaalde SUB's), in tegenstelling tot *bevallen* en *interesseren*. Dat wil zeggen dat de gevoelens of andere verschijnsels die iemand overvallen, in de regel onbekend en verrassend zijn. Dit zou kunnen verklaren waarom *overvallen* naar de DOB-SUB-volgorde neigt, terwijl *bevallen* en *interesseren* beide volgordes toelaten zonder voorkeur voor de een of andere variant.

Daarnaast is *overvallen* de enige V die in het corpus gevallen van een SUB vertoont dat de interne stimulus aanduidt. De andere V's projecteren

¹⁵ Zie § 4.2.1.

geen SUB_[stim-I]. Zinnen als bijvoorbeeld (32)-(34a) bleken ten minste twijfelachtig in beide volgordes.¹⁶

- (32) *toen verbaasde Sarah_{DOB} een gevoel van angst_[stim-I]
 (32a) ?toen verbaasde een gevoel van angst_{SUB[stim-I]} Sarah_{DOB}
 (33) ?toen overkwam Peppi_{IOB} een verdriet_{SUB[stim-I]}
 (33a) *toen overkwam een verdriet_{SUB[stim-I]} Peppi_{IOB}
 (34) ?daarom beviel Jan_{IOB} dat gevoel_{SUB[stim-I]}
 (34a) ?daarom beviel dat gevoel_{SUB[stim-I]} Jan_{IOB}

4.2.4 Object-subject-volgorde als de enige variant

De laatste volgordemogelijkheid betreft *overkomen*. Bij deze V is de volgorde SUB-IOB nooit preferentieel, en in de meeste gevallen is die zelfs helemaal uitgesloten. Zie de volgende zinnen.

- (35) *kort daarna overkwam een wonder_{SUB} de man_{IOB}
 (35a) kort daarna overkwam de man_{IOB} een wonder_{SUB}
 (36) *dan overkomt een zwaar verkeersongeval_{SUB} Heather_{IOB}
 (36a) dan overkomt Heather_{IOB} een zwaar verkeersongeval_{SUB}

Tabel 1 in §3 laat zien dat deze V het hoogste aantal zinnen met omgekeerde volgorde bevat vergeleken met de andere V's in het corpus. Net zoals *overvallen* bevat *overkomen* een hoog aantal onbepaalde SUB's (nl. 55% onbepaalde SUB's). Dat wil zeggen dat de gebeurtenissen die iemand overkomen in de regel onbekend zijn. Dat verklaart waarom *overkomen* evenals *overvallen* naar de gepermuteerde volgorde neigt.

De vraag is waarom *overkomen* meestal alleen de IOB-SUB-volgorde toelaat. De verklaring kunnen we zoeken in het aspect bezielde. Uit het corpus (tabel 4 in §4.2.1) blijkt dat *overkomen* alleen onbezielde SUB's bevat. Deze V is in dit opzicht echter extreem want het laat zelfs in het geheel geen bezielde SUB toe, in vergelijking tot de andere afwijkende V's. Zie (37) die onacceptabel is.¹⁷

¹⁶ Zie tabel 4 in §4.2.1. Daaruit blijkt dat ook *overkomen* één geval van SUB_[stim-I] bevat. Het gaat om deze zin: (i) ?toen overkwam Peppi_{IOB} het grote verdriet_{SUB[stim-I]} dat Manon overleed en hij helemaal alleen achterbleef in het voor hem zo enge asiel.

Aangezien dit afgewezen werd door de informanten als twijfelachtig en maar één keer in het corpus voorkomt, beschouwen we dit geval van een interne stimulus als een idiosyncratisch geval.

¹⁷ De waarden in tabel 4 geven aan dat *bevallen* evenals *overkomen* in het corpus geen gevallen van een onbezielde SUB vertoont. Uit het onderzoek bleek echter dat zinnen als (i) met *bevallen* acceptabel zijn, in tegenstelling tot zinnen als (ii) met *overkomen*.

(i) bevalt de nieuwe directeur_{SUB[+bezielde]}? — ja, hij bevalt uitstekend
 (ii) *toen overkwam de zes broers_{IOB} een nieuwe vriend_{SUB[+bezielde]}

- (37) *toen overkwam de zes broers_{IOB} een nieuwe vriend_{SUB[+beziel]}

5. CONCLUSIES

De belangrijkste conclusies van het onderzoek naar de gevolgen van de valentie van psych-verbs voor de woordvolgorde in het middenstuk zijn de volgende. Ten eerste hebben alleen onbezielde en abstracte SUB's kans om achter het object te staan. Met andere woorden: een bezielde SUB of een onbezielde SUB dat concreet is, staat altijd vóór het object, terwijl een onbezielde SUB dat abstract is, ook achteropgeplaatst kan worden. Vergelijk (38) en (38a) met (39) en (39a).

- (38) daar (...) overvalt een foto (meer dan een film)_{SUB[-beziel][+concreet]} een zelfgenoegzame toeschouwer_{DOB}
 (38a) *daar (...) overvalt een zelfgenoegzame toeschouwer_{DOB} een foto_{SUB[-beziel][+concreet]} (meer dan een film)
 (39) hoe beviel het sleutelen in Afrika_{SUB[-beziel][+abstract]} Hans en Richard_{IOB} (...)?
 (39a) hoe beviel Hans en Richard_{IOB} het sleutelen in Afrika_{SUB[-beziel][+abstract]} (...)?

Ten tweede vertonen V's die in de regel onbepaalde SUB's oproepen, zoals *overkomen*, vaker gevallen van de omgekeerde volgorde in het middenstuk. Zie (40) en (40a).

- (40) *kort daarna overkwam een wonder_{SUB[-bepaald]} de man_{IOB}
 (40a) kort daarna overkwam de man_{IOB} een wonder_{SUB[-bepaald]}

Ten derde speelt geaffecteerdheid alleen een rol bij V's waarvan de valentie in de regel een SUB oproept dat een interne stimulus aanduidt, zoals bij *overvallen*. Om achteropgeplaatst te kunnen worden, moet het SUB van zulke V's niet alleen onbezielde en abstract zijn, maar moet het ook de semantische rol van de interne stimulus vervullen. Zie (41) en (41a).

- (41) ?op de beurs overvalt vaker een gevoel van déjà vu_{SUB[stim-I]} de bezoeker_{DOB}
 (41a) op de beurs overvalt de bezoeker_{DOB} vaker een gevoel van déjà vu_{SUB[stim-I]}

Bij V's waarvan de valentie zulke SUB's niet oproept, zoals bij *overkomen* of *bevallen*, hoeft daarentegen niet aan de voorwaarde van geaffecteerdheid voldaan te worden. Vergelijk (39)–(40a) met (41) en (41a).

REFERENTIES

- Allerton, David J. 1982. *Valency and the English Verb*. London & New York: Academic Press.
- Bergen, Geertje van. 2011. *Who's first and what's next. Animacy and word order variation in Dutch*. Proefschrift. Radboud Universiteit Nijmegen. www.ru.nl/grammarandcognition/students/vm/theses (31-08-2014)
- Broekhuis, Hans. 1997. 'Twee typen subject'. *Nederlandse Taalkunde* 2,1: 35–51.
- Comrie, Bernard. 1981. *Language Universals and Linguistic Typology*. Oxford: Oxford University Press.
- Fillmore, Charles J. 1971. 'Some Problems for Case Grammar'. In R.J. O'Brien (red.), *Report of the 22nd Annual Roundtable Meeting on Linguistics and Language Studies*, 35–56. Washington, DC: Georgetown University Press.
- Haeseryn, Walter, Kirsten Romijn, Guido Geerts et al. 1997. *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. 2 delen. Groningen: Martinus Nijhoff & Deurne: Wolters Plantijn.
- Kijonková, Jana. 2012. 'Verbale valentie in het Nederlands en het Tsjechisch. Een eerste verkenning'. In Jelica Novaković-Lopušina et al. (red.): *Lage Landen, Hoge Heuvels: Handelingen Regionaal Colloquium Neerlandicum*, 317–326. Beograd: Arius.
- Kijonková, Jana. 2015. 'Valentie van psych-verbs en de gevolgen ervan voor de woordvolgorde: de casus *overvallen* en *overkomen*'. *Brünner Beiträge zur Germanistik und Nordistik* 29, 2: 77–90.
- Lamers, Monique J.A. & Helen de Hoop. 2011. 'Animate object fronting in Dutch: a production study'. Unpublished manuscript. Radboud Universiteit Nijmegen.
- Levin, Beth. 1993. *English Verb Classes and Alternations*. Chicago: University of Chicago.
- Levin, Beth, & Jason Grafmiller. 2013. 'Do you always fear what frightens you?'. In Tracy Holloway King & Valeria de Paiva (eds.). *From quirky case to representing space: Papers in honor of Annie Zaenen*. 21–32. Stanford: Center for the Study of Language and Information.
- Pekelder, Jan. 2013. 'Prédicats atypiques en néerlandais contemporain: le cas du type *overvallen*'. *Syntaxe & Sémantique* 14: 119–139.
- Ruwet, Nicolas. 1994. 'Être ou ne pas être un verbe de sentiment'. *Langue française* 103: 45–55.
- Spencer, Nancy J. 1973. 'Differences between linguists and nonlinguists in intuitions of grammaticality-acceptability'. *Journal of Psycholinguistics Research* 2: 83–98.
- Svozilová, Nad'a, Hana Prouzová & Anna Jirsová. 1997. *Slovesa pro praxi — valenční slovník nejčastějších českých sloves*. Praha: Academia.
- Tesnière, Lucien. 1959. *Éléments de syntaxe structurale*. Paris: Klincksieck.
- Vandeweghe, Willy. 2013. *Grammatica van de Nederlandse zin*. Antwerpen & Apeldoorn: Garant.

SKUTKI WALENCJI TZW. PSYCH-VERBS
NA SZYK ZDANIA W ŚRODKOWEJ JEGO CZĘŚCI

Streszczenie

Niniejszy artykuł jest podsumowaniem moich badań nad wpływem walencji tzw. *psych-verbs* („czasowników psychologicznych”) na szyk wyrazów podmiotu rzeczownikowego oraz dopełnienia rzeczownikowego w części środkowej zdania niderlandzkiego. Początek, środek i koniec zdania niderlandzkiego rządzą się ściśle określonymi prawami. Niektórzy językoznawcy zauważyli, że pewna grupa czasowników pozwala, aby podmiot stał za dopełnieniem w części środkowej zdania nider-

landzkiego, co oznacza, że odbiegają one od tendencji umieszczenia podmiotu rzeczownikowego przed dopełnieniem rzeczownikowym. Większość czasowników, które zachowują się w ten sposób, to tzw. *psych-verbs*. Czasowniki te odnoszą się do sytuacji, w której stan psychologiczny istoty żywej może być poddany zmianie. Walencja jest określana jako zdolność czasownika do połączenia danej liczby elementów w celu utworzenia zdania poprawnego gramatycznie. Walencja jednak nie może być postrzegana tylko z syntaktycznego punktu widzenia, ale również z semantycznego. Innymi słowy, nie interesuje nas wyłącznie liczba elementów, których czasownik wymaga, ale również semantyczne cechy tych elementów, takie jak np. ożywienie, usposobienie, itd. W badaniu zostało przeanalizowanych 20 *psych-verbs*, aby przekonać się, które aspekty walencji mogą wpływać na szyk podmiotu oraz dopełnienia rzeczownikowego w środkowej części zdania. Główne wyniki analizy przedstawione zostały w niniejszym artykule.

Przełożyły mgr Beata Sprawka i mgr Agnieszka Flor-Górecka

Słowa kluczowe: niderlandzki; walencja; *psych-verbs*; szyk zdania; środkowa część zdania.

THE INFLUENCE OF VALENCY OF PSYCH-VERBS ON THE WORD ORDER IN THE MIDDLE FIELD

S u m m a r y

This paper is a summary of my research on the influence of valency of Dutch psych-verbs on the word order of the nominal subject and nominal object in the middle field of the Dutch sentence. It's been noted by some linguists that certain verbs allow for the subject to be placed behind the object in the middle field of the Dutch sentence, which means that they deviate from the tendency to place nominal subject before the nominal object. Most of the verbs described to behave in this manner are called psych-verbs or psychological verbs. These verbs refer to a situation in which an animate being can be subject to a change of their psychological state. Valency is defined as the ability of a verb to bind a number of elements in order to form a grammatically correct sentence. However, valency has to be seen not only from the syntactic, but also from the semantic point of view. In other words, I am not only interested in the number of elements a verb requires, but also in the semantic features of these elements such as animacy, affectedness etc. In my research I analyzed twenty psych-verbs to find out which aspects of valency can influence the word order of the nominal subject and nominal object in the middle field. The main results of the analysis are presented in this paper.

Key words: Dutch; valency; psych-verbs; word order; middle field.